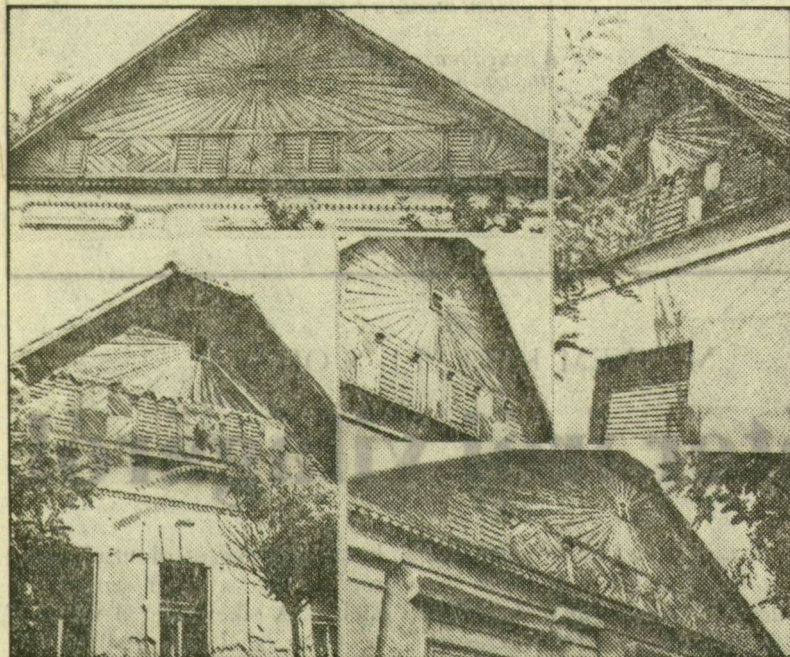

Fogyó napsugarak Az egyházi és társadalmi élet megújítása

Szeged nevezetes épületeiről gondolkodva — a Fogadalmi templom és a városháza után — mindenkinek eszébe jutnak a „napsugaras” házak. Hozzá tartoznak a Dél-Alföld képéhez, még akkor is, ha már csak kevés van belőlük. Alsó- és Felsőváros utcáit járva itt-ott még láthatunk néhány jellegzetes homlokzatot, többnyire csak elszórtan. Házsört már alig-alig alkotnak.

Valamikor éppolyan típustervek szerint épültek, mint a mai lakótelepek. Az árvíz után Lechner Lajos újjáépítési terveiben azt a célt próbálta megvalósítani, hogy a „szegedi parasztház magába olvassza, illetőleg átvegye a barokkos polgári lakóház szerkezeti sajátosságait és méreteit, továbbá építőanyagát és díszítéseit is.” (Bálint Sándor írja ezt A szegedi nemzetben.) Mint minden kötelező előírás, ez is kiváltotta a külvárosok népének elégedetlenségét. Ennek ellenére a házak szaporodtak, s egész városrészek arculatát határozták meg. Jellegzetes díszítésük az utcára néző oromfal végén látható napsugár, vagy ahogy az öregek nevezték: Istenszöm. Ez általában a padláslyukak jelentette, abból áradtak szét háromszög irányba a sugarak. Ki is festették ezeket a díszeket, többnyire két színben, sárga-barnára, világoskék-sötétkékre, piros-kékre, piros-zöldre.

Régebbi elképzelés szerint ez a díszítés a pogány magyarság naptiszteletére vezethető vissza. Ma már világos azonban, hogy közvetlen eredete szerint a kultikus templomi művészetben gyökerezik (a Szent-háromság kifejezése háromszög formában, középen sugárzó szemmel). Igaz viszont, hogy a templomi művészet az archaikus napszimbóliumot emelte szakrális jelképeinek rendjébe. Bajelhárító, amulett szerepet is betöltött, a bentlakók hite szerint megoltalmazta őket a gonosz lélek kísértéseitől.

„A szegedi tájra az ö-zés mellett talán éppen a napsugárdíszes ház a legjellemzőbb” — mondja Bálint Sándor. Ez a megállapítás azonban sajnos lassan már csak múlt időben igaz. A lakosság mobilitása megélénkült, megszakadtak azok a családi tradíciók, amelyek nemzedékeket kötöttek egy-egy lakóházhoz. Sokan lemondtak arról, hogy ezeket a házakat — amelyek komfortfokozata a 90–100 évvel ezelőtti közepes igényeknek felelt meg — jelleghük megőrzésével felújítsák, átépítsék. Szabadulni igyekeztek a számukra teherre vált örökségtől. A napsugaras házak pedig fogyni kezdtek, miután senki sem védte őket.

Nem kedvezett megmaradásuknak az az egyébként jó szándékú városfejlesztési koncepció sem, amely a beépítési intenzitás fokozására ösztönzött. A szent és támadhatatlan „gazdaságosság” jelszavával zászlóikra a városfejlesztők elérték, hogy az eredetileg laza, „fésűs” szerkezetű beépítés zárt sorú utcaképpé alakuljon. Telekhatártól telekhatárig épültek a házak, oda nem illő óriások pöffesztek, „besűrítve” az utca szerkezetét.

De még azokat sem ösztönözte semmi sem a régi házak megőrzésére, akik ezt a munkát, fáradságot nem kímélve vállalták volna. Kedvezőtlen hitelfeltételek, kevés támogatás, elégtelen jogi szabályozás, és újabban az adókedvezmény hiánya mind az értékmentő szándékok ellen hatottak. Mert — érdekes módon — az idő értékké érlelte ezeket az eredetileg közepes színvonalon megtervezett házakat. Az úgynevezett „modern építészet” fogalma ugyanis sokakban a „sivár, lelketlen, monoton” jelzőkkel kapcsolódott össze, s ez a folyamat felértékelte a korábbi közepes műveket is. Gondoljunk csak például a „vakolatarchitektúra” szépségeire, vagyis azokra a gipszstukkókra, amelyekre olyan szívesen talál rá a szemünk, s amelyeket most már éppúgy igyekszünk megmenteni, mint a napsugaras házakat. E folyamat illusztrálására közhelyként említhetők még a panel lakótelepek, amelyeknek szinte csak dogmatikus, merev (és megkésett) alkalmazásával találkozunk, s ez a legnagyobb természetességgel hív elő belőlünk nosztalgikus vágyakat valami emberibb léptékű élettér után.

Egy korszak gondolkodását természetesen szinte lehetetlen megváltoztatni. Nálunk olyan országos normák érvényesültek, amelyek előírták a hektáronkénti telkek, lakások számát, és ehhez olyan struktúra nőtt hozzá (hitelfeltételek stb.), ami nem is kínált alternatívát. Változik-e ezen a téren valami, nem sejthető. Építészek, városvédők, városi vezetők együttgondolkodására kellene hozzá. Felelősségük felismerésig már eljutottak. Várjuk, hogy mit tudnak tenni.

NYILAS PÉTER

ROSTÁS-FARKAS GYÖRGY

Lármázóknak szülte fiait anyánk

Élő múltunkat fekete hajkoszorúmban hordozom tovább, s lázadást szórok a dobogó szívembe. Bosszú, harag, rázzatok fel testvéreim, mert József Attila éhezik lüktető ereinkben, s Radnóti szenvedése ordít menthetetlen életünkért.

Nincs betöltve a megváltók sora, lézengünk roncsa nyomorodva, leghátul maradt sorsunkban.

Lármázóknak szülte fiait anyánk, hogy a túlélők vigyék tovább a nevüket, bár nincs rá jog, hogy nélkülük a panaszt.

A PÜSPÖKI KAR NYILATKOZATA

A magyar nép életében mélyreható politikai, társadalmi és gazdasági változások történnek, amelyek közelről érintik a magyar katolikus egyházat is. A változások a kibontakozás és a fejlődés reményével töltnek el. A felgyülemlett problémák megoldása számos feladatra kötelez, de egyben veszélyeket is hordozhat magában. A Magyar Katolikus Püspöki Kar krisztusi küldetése és felelőssége tudatában, az Evangélium és az Egyház tanítása alapján szól híveihez és az egész magyar néphez.

A második világháború után a magyar katolikus egyház azt remélte, hogy híveivel és intézményeivel együtt részt vehet az egészséges, új magyar társadalom építésében. Nem a hívek és az egyházi vezetőkön múltot, hogy ezek a remények meghiúsultak. Olyan struktúra alakult ki hazánkban, amely sok téves döntést, igazságtalanságot, sőt üldöztetést hozott az egyházi életben is. Ez a kényszerhelyzet a társadalom többségét, így az egyházakat is kizárta a szabad elhatározás és cselekvés lehetőségéből. Érthető tehát, hogy a jóakarató törekvések sorra elbuktak, vagy nem tudtak megerősödni.

A kialakult új társadalmi rendszer a nemzet egészét sújtotta: a más nemzetiségűeket — elsősorban a német nemzetiségűeket — kitelepítették az országból, sokakat osztályidegennek minősítettek, megfosztottak alapvető emberi jogaitól, vagyonuktól, otthonuktól, munkalehetőségeiktől, gyakran szabadságuktól is. Ennek következtében igen sokan hazájuk elhagyására kényszerültek.

Olyan rendszer jött létre, amely a vallás ellen fordult, és annak elhalását adminisztratív eszközökkel is siettetni akarta: feloszlatta a vallásos egyesületeket és mozgalmakat, államosította az egyházi iskolákat, megvonta a szerzetesrendek működési engedélyét, bezáratta a papnevelő intézetek felét, akadályozta a szabad hitoktatást, korlátozta és cenzurázta az egyházi sajtót, beleszólt az egyházi tisztségek betöltésébe, a papi békemozgalom erőszakolásával megkísérelte a papság megosztását, az iskolákban, a munkahelyeken és a közéletben a materialista, ateista ideológiát érvényesítette. Sok hitéhez hűséges hívó, hivatását végző szerzetes pap és főpap megurcolást és bebörtönzést szenvedett, koncepciós perek áldozata lett.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar tagjai nemrégiben Budapesten találkoztak abból a célból, hogy — múltat, jelent és jövőt nézve — megfogalmazzák nézeteiket a jelenkor változásairól. Nyilatkozatuk közlésére szerkesztőségünket is felkérték.

Krisztushoz hű keresztények kerültek pusztán hitük megvallása miatt hátrányos helyzetbe. Közülük kiemelkedik Mindszenty József bíboros, aki mint a magyar egyház vezetője, határozottan kiállt a katolikus egyház érdekei mellett. Koholt vádak alapján történt elítélése előre jelezte a magyar katolikus egyház sorsának jövőendő alakulását.

Mindezek a tények félelemmel, olykor indokolatlanul nagy félelemmel töltötték el az egyházi vezetőket és a híveket. Ezért külön tisztelettel tekintünk azokra, akik állhatatosak maradtak és szenvedést vállaltak. Köszönettel tartozunk azoknak a papoknak, akik nagy kockázatot vállalva minden nehézség ellenére teljesítették küldetésüket. Köszönet azoknak a szerzeteseknek, akik szétszórtságban és zaklatások között is hűségesek maradtak hivatásukhoz. Köszönet a szülőknek, akik hátrányos megkülönböztetés árán is gondoskodtak gyermekeik vallásos neveléséről.

Emlékeztetni akarunk arra, hogy mindazokra, akik hitükért, meggyőződésükért, egyházukért, hűséges lelkipásztori munkájukért szenvedtek, érvényes az apostolokról feljegyzett lelki magatartás: „Boldogan távoztak a főtanácsból, mert méltók lettek arra, hogy Jézus nevéért szenvedjenek.” (ApCsel 5,41) Egyházunk ősi hagyománya ma is erre kötelez. Ez természetesen nem mentesíti az illetékes polgári hatóságokat attól, hogy az elkövetett jogtalanságokat felülvizsgálják és jótétegyék, sőt ez súlyos kötelességük. Ha ezt megteszik, saját tekintélyüket és hitelességüket igazolják.

A történelmi múlt tárgyilagos felmérése, a tények rögzítése igen fontos feladat, a Püspöki Kar Egyház-történeti Bizottsága a katolikus egyházra vonatkozóan már megkezdte ezt a munkát.

Hazánk jelenlegi belső helyzete ma mindenkitől megfontoltságot követel, a keresztény ember az evangélium vallási és erkölcsi tanítására figyel, előretekint az üdvösség elnyerésére és az egész emberiség szolgálatára. Ez olyan magatartást biztosít, amely megóv a kapkodástól, a féligazságoktól, az igazságtalan megítéléstől, legyőzi az emberi természet gyöngeségeit és biztos alapot ad a jövő építésére. Az evangélium lényeges követelménye a megbocsátás és a kiengesztelődés. Erre mutat példát II. János Pál pápa, aki az életére törő merénylet a börtönben négyezemközi beszélgetésben biztosította megbocsátásáról és szeretetéről, a bűncselekmény elbírálását pedig a polgári hatóságokra bízta.

A jövőbe tekintve feladatunk a megújulás szolgálata egyházi és társadalmi téren egyaránt. Ilyen szellemen akarjuk felszámolni és jóvátenni a múlt hibáit, de ugyanakkor megbecsülni és továbbépíteni történelmünk értékeit, beleértve az elmúlt négy évtized eredményeit is. Meggyőződésünk, hogy a társadalom építésében nem nélkülözhetők a keresztény igazság és erkölcsi értékek. Azon fáradozunk, hogy ezek minél jobban érvényesüljenek a jövő formálásában.

Az Egyház társadalomformáló hatását nem sajátos társadalmi, politikai programmal, hanem a társa-

dalmi élethez nélkülözhetetlen erkölcsi értékekkel tölti be. Az Egyház vallási küldetése alapján nem kötelezi el magát egy társadalmi rendszer mellett sem, egy politikai párt mellett sem, de tanítja a társadalom építéséhez szükséges alapelveket. A hívek feladata, hogy az evangélium szellemében részt vegyenek a társadalmi élet alakításában és hitük bátor megvallásával tanúsítsák a kereszténység társadalomformáló erejét. Ehhez szükséges, hogy megismerjék az Egyház tanítását, főleg a szociális jellegű pápai körleveleket. Legyen irányítójuk az őszinte dialógus gyakorlata, amely ma az egész egyházra jellemző, és amelyre a fejlődés szempontjából nélkülözhetetlen szükség van.

Egyházunk a rá háruló feladatokat akkor tudja ellátni, ha minden tagja közreműködik az egyházi élet megújításában. Reményt keltő, hogy már most sok jó szándékkal találkozunk és sokan felajánlják közreműködésüket.

Jelentős feladatok állnak előttünk: a keresztény hit átadása és terjesztése minden életkorban, a keresztény családi élet elmélyítése; az egyházközségi élet megújítása; a keresztény élet közösségi formáinak elősegítése, az ifjúsági mozgalmak, a karitatív tevékenység, a szerzetesi élet újjászervezése, papi és szerzetesi hivatások ébresztése. A tömegtájékoztatási eszközök hatékonyabb felhasználása az evangélizáció szolgálatában. Az elmúlt évtizedekben felnőtt egy nemzedék, amely alig talált kapcsolatot a valláshoz. Egyházunk szeretettel és megértéssel várja őket is, és kész a segítségre, hogy mindenki eljusson a hithez. Különösen is várjuk a fiatalokat, és kérjük a szülőket, hogy egyik lényeges kötelességüknek tekintsék gyermekeik vallásos nevelését.

Örömmel tapasztaljuk az egyház felé forduló bizalom növekedését. Ennek a bizalomnak meg akarunk felelni.

De tisztában vagyunk azzal is, hogy négy évtized megpróbáltatásai után az előttünk álló feladatoknak nem tudunk maradéktalanul megfelelni, mert nem rendelkezünk a szükséges személyi feltételekkel és anyagi eszközökkel. Ugyanakkor céltudatos tervezéssel és munkával krisztusi küldetésünk tudatában kívánunk a lehetőségekkel élni.

Ezeknek a feladatoknak vállalásához igényeljük az egyházi életnek az alkotmányban biztosított teljes szabadságát, az egyházi intézmények működéséhez a szükséges feltételek biztosítását, és a tömegtájékoztatási eszközök használatában való arányos részesedést, és törvényes garanciát mindezek gyakorlati megvalósítására.

Minden kereszténynek föl kell ismernie azt, és környezetét is rá kell vezetnie arra, hogy önzetlenség, önfegyelem, a mások jogaival való törődés, mások anyagi, méginkább erkölcsi, lelki és szellemi értékeinek tiszteletben tartása nélkül semmiféle megújító törekvés nem hozhat eredményt. Az a keresztény, aki e hazában él és szereti népét, nem nézheti közömbösen az eseményeket, és nem állhat be a felelőtlenül kritizálók táborába. Mindannyian felelősek vagyunk saját közös országunkért. A szolgálat szellemét magunkévá téve, és tetteit vállalva lehetünk erőforrássá népünk jövőjének alakításában, társadalmi betegségeink gyógyításában. Feladatunk az, hogy a belső békét erősítsük, és az emberekbe lelket öntsünk, félelmek ellenére is.

A gondviselő Isten erejében bízva tekintünk egyházunk és hazánk jövője elé.

A MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KAR